

AIKUISTEN KIELITUTKINTOJA TARVITAAN

Opetusministeriö on myöntänyt määrärahan aikuisten kielitaidon perustutkinnon kehittämistä varten. Saksan ja englannin kielen perustutkintoa päästään kokeilemaan jo tänä vuonna.

Kiinnostus aikuisten kielitaitoa testaavien tutkintojen luomiseen ja kehittämiseen on meillä ja muualla maailmassa voimakkaasti kasvanut viime vuosina.

Asiassa on tehty ja tekeillä sekä kansallisia että kansainvälisiä hankkeita.

Mielestäni myös Suomessa on syytä rakentaa kattava järjestelmä kielitaitotutkintojen toimeenpanemiseksi.

Sekä työelämän että yksilöllisiä tarpeita palvelemaan tulisi luoda kielitutkintojärjestelmä, jonka puitteissa voidaan luontevasti ja yhteismitallisesti arvioida aikuisten kielitaitoa sen eri tasoilla.

Työelämän kielidiplomi

Jyväskylän yliopistossa tehtiin useiden eri tahojen tuella kielitaidon tarvetta selvittäviä tutkimuksia 1980-luvun loppupuolella. Tämän toiminnan jatkona kehiteltiin vaativaa kielitaitoa mittaava kielitutkinto, josta käytetään nimitystä Työelämän kielidiplomi. Sen voi tällä hetkellä suorittaa englannin ja saksan kielissä ja kevästä 1992 lähtien myös ruotsin kielessä.

Kun kokemuksia on saatu lähinnä kaupan ja teollisuuden alalla tarvittavan kielitaidon testaamisesta, voisi seuraava merkittävä ala koskea valtionhallinnossa tarpeellisen kielitaidon testaamista. Tarve tähän lisääntynee lähitulevaisuudessa samalla kun valtionhallinnossa tarvittava kielitaitotarve kasvaa tuntuvasti mm. taloudellisen integraatioprosessin myötä.

Perustutkintoa kaivataan

Tässä esityksessä kaavailen aikuisten kielitaidontutkintojen järjestämistä. Esitys on alustava ja se on tarkoitettu yhdeksi virikkeeksi asiaa käytävälle keskustelulle ja käynnistettävälle jatkosuunnit-

telulle.

Esityksessä lähdetään siitä, että Työelämän kielidiplomin edellyttämää vaativaa kielitaitoa alemmalla tasolla tarvitaan kielitaidon perustutkinto, jossa kielitaidon tasoa mitataan mahdollisesti kahteen tasoon eriytyvillä tehtävillä. Nämä tasot tarvitaan toisaalta, koska erilaisissa tehtävissä ja tilanteissa tarvitaan eritasoisia kielitaitoa ja toisaalta mahdollisuus opiskelun ja harrastuksen edistyessä osoittaa kielitaidon karttumisen eritasoisissa tutkinnoissa voi lisätä kielienopiskelun tavoitteisuutta ja motivoituneisuutta.

Mielestäni on tärkeä korostaa, että kaikkien kielitutkintojen on täytettävä tietyt ehdot, jotta ne ovat korkeatasoisia ja edistävät koulutusta.

Testien tulee perustua uusimpaan tietoon

Tutkinnon suunnittelemisen, toteuttamisen ja kehittämisen ovat vaativia tehtäviä, joissa tarvitaan monenlaista asiantuntemusta. Kielitutkintojen tulee perustua uusimpaan tutkimustietoon siitä, mitä kielitaito on. Kielitaidon testaamisen menetelmi-

en tulee vastata uusinta tietoa siitä, miten kielitaidon eri osia voidaan testata luotettavasti ja pätevästi. Kielitutkintoihin liittyviä osia ja osioita tulee tutkia testiteorian vakiomenetelmillä.

Kun näistä toimista huolehditaan, kielitutkinto pysyy ajan tasalla, palvelee useita tarpeita ja edesauttaa kielikoulutuksen kehittämistä. Jos taas kielitutkintoa toteutetaan ilman edellä kuvattuja toimenpiteitä, on olemassa vaara, että kielitutkinnotta ennen pitkää tulee kehityksen jarru.

Kielitaito on osa ammattitaitoa

Kielitaito ei ole enää pitkään aikaan ollut pelkästään osa yleissivistystä, vaan kielitaidosta on yhä selvemmin tullut osa myös nykyaikaista ammattitaitoa. Kielitaidon tarvetta liittyy myös yhä yleisemmin vapaa-ajan toimintoihin ja mm. erilaiseen kansalaistoimintaan. Yhä useammin yhä useammattarvitsevat kielitaitoa, jonka taso riippuu työtehtävistä, harrastuksista ja henkilökohtaisista kontakteista. Vähäinenkin kielitaito voi olla tilanteesta riippuen arvokas valmius.

Liikkuvuus on lisääntynyt tuntuvasti. Tavarat, palvelut, pääomät, ihmiset, kulttuurivirikkeet jne. kulkevat kasvavassa määrin yli maa-, kieli- ja kulttuurirajojen. Tästä aiheutuu valtava määrä kielikontakteja, joiden hoitamiseen joudutaan hakemaan erilaisia ratkaisuja kunkin maan tilanteesta riippuen.

Joissakin maissa puhuttava kieli on ns. maailmankieli, ja niissä asuvat tulevat varsin pitkälle toimeen omalla kielellään. Toisissa maissa on käytössä ns. pieni kieli, joka toimii lähinnä vain kansallisissa yhteyksissä. Jälkimmäisessä tapauksessa kielikoulutus on yleensä tärkeässä asemassa ja samoin kielitaidon testaaminen on järjestettävää.

Yhteismitallinen testaaminen on tärkeää

Kielitaidon testaaminen on monessa suhteessa tärkeä asia. Se on eräissä maissa ollut kansainvälistä. Useissa siirtomaissa on viime aikoihin asti toimeenpantu emämaan koulujärjestelmään kuuluva tutkinto.

Kun opiskelu ulkomaisissa yliopistoissa on myös tuntuvasti lisääntynyt, on mm. anglosaksisissa maissa kehittynyt testausjärjestelmä, jossa testataan yliopistoon pyrkivien englannin kielen taito. Samoin on kehittynyt erikoisalojen kielitaidon testausjärjestelmiä työelämän tarpeita palvelemaan.

Yleissuntana on ollut, että tällaiset testausjärjestelmät ovat syntyneet yliopistojen (Cambridge Language Testing Syndicate), kulttuurikeskusten (British Council, Goethe Institut, Cervantes-instituutti) tai testaukseen erikoistuneiden laitosten

TEMPUS 4/1992

(mm. Educational Testing Service, USA) yhteyteen. Valtion suoraan luomia ja ylläpitämiä kielitestijärjestelmiä lienee vähemmän (poikkeuksena tosin osittain mm. virallisten kääntäjien ja tulkien tutkinnot).

Myös meillä Suomessa on työelämän kielidiplomi-järjestelmä luotu tämän yleisen mallin mukaan. Tutkinnon rakenteen suunnittelusta ja siihen sisältyvien kokeiden laadinnasta, haastattelijoiden ja koesuoritusten arvostelijoiden kouluttamisesta ja koesuoritusten arvostelusta vastaa Jyväskylän yliopiston eri laitosten asiantuntijoista koostuva ja säännöllisesti kokoontuva kielitestaustiimi.

Tutkinnon käytännön järjestelyistä vastaa toistaiseksi sopimus pohjaisesti Jyväskylän yliopiston lisäksi Markkinointi-instituutti ja Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus FINTRA, mutta voi syntyä tarvetta laajentaa tutkintoa järjestävien organisaatioiden määrää.

Edellä sanottu koskee kielitaidon testaamista erilaisiin käytännön tarpeisiin: mm. ulkomailla opiskelussa tarvittava kielitaito, erilaisissa työtehtävissä tarvittava kielitaito. Tutkinto/testi laaditaan todetusta tarpeesta lähtien. Se ei liity välttämättä minkään kurssin tai oppimäärän suorittamiseen ja tutkintoihin osallistuminen on avoin kaikille.

Tavoite aikuisten kielipinnoille

Suomessa - kuten eräissä muissakin maissa - aikuisten kielenopiskelu on laajaa ja sen osuus voi olla varsin suuri erilaisissa vapaaehtoiseen opiskeluun perustuvissa aikuisoppilaitoksissa. Eri-

laisia kielikursseja on paljon tarjolla. Opiskelu voi olla määrätietoista mutta usein kuitenkin vailla selkeää tavoitetta. Opiskelun jatkuvuus voi olla vähäistä ja keskeyttäminen runsasta.

Aikuisten vapaaehtoiselle kielenopiskelulle voi antaa tavoitteellisuutta mahdollisuus suorittaa käytännön kielitaidon tarpeisiin mukautettu kielitaidon testi.

Vapaan sivistystyön (erityisesti kansalais- ja työväenopistojen) piirissä arvioidaan tapahtuvan yli 60% kaikesta aikuisväestön kielikoulutuksesta. Lähes 20% kaikista kirjoittautuneista opiskelee kieliä ja suunnilleen sama osuus opetuksesta liittyy kielenopiskeluun.

Tämän laajamittaisen opiskelun eräänä ongelmana on usein selkeiden tavoitteiden puute, joka helposti johtaa opintojen keskeyttämiseen ja taidon hitaaseen karttumiseen. Kattava kielitaitotesti, jossa otetaan huomioon aikuisten työssään ja vapaa-aikanaan tarvitsemat viestintätarpeet ja kielenkäyttötehtävät, olisi todennäköisesti omiaan kohottamaan opiskelumotivaatiota ja myös antamaan suuntaviivoja opintojen jatkamiselle selvittämällä, mitä on jo opittu ja mitkä kielitaidon osat kaipaavat mahdollisesti lisäharjoitusta.

Testien suorittaminen vapaaehtoista

Nämä kielitaidon kokeet tulee laatia nimenomaan aikuisten kielenkäyttötarpeisiin. On kuitenkin korostettava, että tällaisten testien suorittaminen on tietenkin vapaaehtoista. Kuten Euroopan kansalliskielten ja kulttuurien toimikunta esittää, "tulisi luonnollisesti säilyttää

mahdollisuus harrastuspohjaiseen kielenopiskeluun, mikä ei tähtää mihinkään kielitutkintoon" (s. 122).

Toinen osa-alue, *aikuisten ammatilliseen koulutukseen* liittyvä kielitaidon testaus, on tavoitteiltaan erilainen. Kyse on ammattitutkintoon liittyvästä kielitutkinnosta, joten yhteys kielitaitokomponentin ja varsinaisen ammattitutkinnon välillä on otettava suunnittelussa huomioon. Testistön suunnittelu edellyttää myös tutkittua, tuotettua tietoa ko. ammattialan kielitaidon tarpeesta.

Kolmantena osa-alueena on *aikuisten yleissivistävä koulutus*. Aikuisväestössä voidaan odottaa esiintyvän kasvavaa tarvetta täydentää vähälle jäänyttä yleissivistävää koulutusta. Tällöin nousee kielitaidon testauksen erityiskysymyksenä esiin myös jatko-opintokelpoisuuden määrittely. Ainakin osa kielitutkinnon suorittamisesta kiinnostuneista saattaa olla kiinnostunut jatko-opintomahdollisuudesta.

Tarvitaan testistön koordinoitua

Vaikka edellä mainitut osa-alueet ovat lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan erilaisia, on selvää, että varsinaisen kielitaidon testauksen kannalta niissä on myös paljon yhtymäkohtia. Kuntalaisille, osin päällekkäisille tai limittyville osa-alueille kehitetään testistöä, on suunnittelussa siis kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, mitä aineksia testeissä voidaan käyttää yhteisesti ja mitkä kohdat vaativat eriyttämistä. Joka tapauksessa testistön luonnissa on järkevää pyrkiä toiminnan koordinoituihin ja tietyntaiteeseen keskittämiseenkin

päällekkäisyyksien karsimiseksi ja tehokkuuden lisäämiseksi.

Kielitutkintojen porrastaminen

Useissa maissa on ollut jo pitkään käytössä erilaisia skaaloja, jotka kuvaavat kielitaidon tasoa alkeista syntyperäisen kielitaidon tasolle (proficiency scales). Ilmeisesti Yhdysvaltojen diplomaattien koulutukseen liittyvä kielikoulutus on ollut edelläkävijänä tällaisessa lähestymistavassa. Tällaista taitoskaalaa tarvitaan sekä opetustavoitteiden asettamisen tueksi että kielitodistusten antamiseen.

Kielitaitoasteikon portaiden määrää ei ole helppo päättää yksiselitteisesti. Intuitiivisesti tuntuu karkeajako kolmeen varsin luonteelta: alkeistasoinen kielitaito, keskitasoinen kielitaito ja korkeatasoinen kielitaito.

Asia ei ole kuitenkaan näin yksinkertainen. Erilaisissa työtehtävissä tarvitaan eritasoisia kielitaitoa, ja siksi alkeistasoinen kielitaito on joissakin työtehtävissä riittävä, ei alkeellinen.

Toiseksi, opiskelun edistymisen arvioinnissa tarvitaan sekä opetuksen järjestämiseksi että opiskelun tulosten raportoimiseksi ja opiskelun motivoimiseksi useita välietappeja, joista kielitaidon karttuminen käy mahdollisimman konkreettisesti ilmi.

Kolmanneksi, kielikokeen kehittäjä (opettaja, koetulosten arvostelija tai muu "kielikoulutusammattilainen") tarvitsee yksityiskohtaisempaa kuvausta kielitaidon tasosta kuin opiskelija tai työnantaja. Jotta systeemi toimisi johdonmukaisesti, on kaikki tasot oltava suhteutettavissa yh-

teen ainoaan skaalaan, kuten English Speaking Unionin yhdeksänportaisessa ns. ESU-skaalassa tehdään.

Tarvitaan useita tasoja

Kuinka monta koetta tulisi kaikki taitotasot todella kattavassa kielitaitotutkintojärjestelmässä olla?

Mielestäni kolme tasoa on liian vähän, koska sen puitteissa ei voida mielekkäästi kuvata kielitaitoa alkeista syntyperäisen tasolle. Olisi tarpeen olla:

- tasokoe, jonka hyväksytvästi suorittanut omaa sellaisen kielitaidon, jolla selviydytään tavallisista sosiaalisista ja työtilanteista, joihin joudutaan matkustettaessa ulkomailla, oltaessa esim. työkomennuksella ulkomailla. Tällä suullisesti painottuvalla kielitaidolla "selviydytään", tullaan toimeen rutiinitilanteissa, mutta sillä ei voida hoitaa tätä vaativampia tehtäviä. Kielen ilmaisuvälineistö on suppea (osataan suurin piirtein kieliopin ydinasiat ja suppea perussanasto).

Koe vastaa suurin piirtein tasoja 1-2 ESU-skaalassa. Siinä voisivat painottua erilaiset suulliset kielenkäyttötilanteet.

- tasokoe, jonka hyväksytvästi suorittanut omaa sellaisen kielitaidon, jolla voidaan rutiinitilanteista selviytymisen lisäksi hoitaa tehtäviä, jotka edellyttävät jonkinasteista oma-alotteellisuutta avoimemmissa ja monitahoisemmissa tilanteissa. Suullisen kielitaidon lisäksi edellytetään kykyä ymmärtää tavallista tekstiä ja kirjoittaa rutiiniluonteista tekstiä. Kielen ilmaisuvälineistö on vielä

varsin suppea (kieliopin perusasiat osataan kohtalaisesti ja keskeinen sanasto tunnetaan).

Koe vastaa suurin piirtein tasoja 3-4 ESU-skaalassa.

- tasokoe, jonka hyväksytvästi suorittanut omaa sellaisen kielitaidon, jolla tullaan hyvin toimeen kaikissa tavallisissa sosiaalisen kanssakäymisen ja työelämän tilanteissa, jotka edellyttävät aktiivista ja sujuvaa kielitaitoa. Kielitaidon kaikki osat alueet painottuvat tasaisesti, lukuunottamatta kirjoittamista, jonka vaatimustaso voi olla jonkin verran alhaisempi. Kielen ilmaisuvälineistö on kohtalaisen laaja (koko keskeinen kielioppi osataan hyvin ja sanasto on laaja ja melko idiomaattinen).

Koe vastaa suurin piirtein tasoja 5-8 ESU-skaalassa.

- tasokoe, jonka hyväksytvästi suorittanut omaa sellaisen kielitaidon, jolla selviydytään kielen puolesta kaikista esille tulevista tilanteista ja tehtävistä vaivattomasti ja tehokkaasti. Kokeella testataan periaatteessa kielitaitoa, joka muistuttaa äidinkielenään puhuvan kielitaitoa.

Koe vastaa tasoa 9 ESU-skaalassa. Tämän tasoista koetta voi ajatella tarvittavan vain erikoistapauksissa, ja se on luultavasti "räätälöitävä" jokaiselle erikseen.

Voidaan alustavasti arvioida, että Työelämän kielidiplomi kattaa ESU-skaalasta tasot 5-8.

Kielidiplomin nykyisen 6-portaisen asteikon arvosana 3 vastannee ESU-skaalan porrasta 4, arvosana 4 porrasta 5, arvosana 5 portaita 6-7 ja arvosana 6 portaita 7-8.

Etuna yksi yhteismitallinen skaala

Mikäli meillä luodaan Työelämän kielidiplominalapuolelle "kielitaidon perustutkinto" (tai jokin muunniminen kielitutkinto), tarvittaneen toteuttamiseen tehtävistöä, joka edustaa toisaalta suurin piirtein ESU-tasoja 1-2 ja toisaalta tasoja 3-4.

Yksi mahdollisuus on, että henkilö ilmoittautumismakkeeseen sisältyvien tasokuvausten perusteella valitsee, kumman tehtävistön hän haluaa suorittaa.

Toinen mahdollisuus on, että henkilö voi testauttaa jotkut kielitaidon alueet alemmalla tasolla ja jotkut ylempällä.

Kolmas mahdollisuus on, että tehtävistössä on osa yhteistä, joka keskittyy tasojen 2 ja 3 liittymäkohtaan. Jos henkilö on aliarvioinut tai yliarvioinut tasonsa ilmoittautumalla liian helppoon tai vaikeaan tehtävistöön, taitotason selvittäminen onnistuu kuitenkin.

Näitä mahdollisuuksia tulee tarkemmin selvittää.

Edellä kaavaillun systeemin etuna on, että on olemassa yksi ainoa kielitaidon skaala, jonka puitteissa saadaan kuvattua koko kielitaidon kirjo. Tässä vältetään sellaiset ongelmat, joita sisältyi mm. peruskoulun eri tasokursseilta saatuihin arvosanoihin. Sama arvosana eri kursseilta ei vastannutkaan samantasoista kielitaitoa.

Sekä vaativan kielitaidon diplomikokeen että kielitaidon peruskokeen perusteella kokeen suorittaneelle annetaan kielitaitotodistus, jossa kuvataan hänen yleistasoaan ja taitotason profiili saman skaalan asteikolla.

Myös koululaisille mahdollisuus suorittaa kielitutkinto

Mielestäni pidemmällä tähtäyksellä on tarkoituksenmukaista myös selvittää, miten peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen eri oppimääräsuhtautuvat edellä kaavailtuun tasoskaalaan.

Luultavasti opetusohjelmat olisi syytä tulevaisuudessa kytkeä entistä selkeämmin kielitaidon tasoajatteluun (ns. proficiency approach).

Kielitaidon hankkimisessa perinteellisiä opiskelutapoja täydentämään tulevat yhä suuremmassa määrin uudenlaiset tavat. Kieltä opitaan koulussa kielen tunneilla mutta myös muiden aineiden tunneilla. Kieltä opitaan myös yhä enemmän koulun ulkopuolella.

Tulevaisuudessa ei riitä, että koululaisten ja opiskelijoiden taidon testaus perustuu vain oppimäärien pohjalle (ns. achievement approach). Aikuisten lisäksi myös koululaisilla ja opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus testauttaa luotettavasti kielitaitonsa taso riippumatta siitä, miten he ovat taitonsa hankkineet. □

THE ENGLISH-SPEAKING UNION'S NINE-LEVEL SCALE

Hallitsee kielen täysin: virheetön kielenkäyttö, selkeä jäsennyskyky ja hyvä ymmärtämistaito. Poikkeuksellinen kielitaidon taso, johon ei aina yllä edes hyvin koulutettu syntyperäinen puhuja.	9	T Y Ö E L Ä M Ä N K I E L I D I P L O M I (5-8) ylempi tehtävistö (3-4) K I E L I T A I D O N P E R U S K O N E alempi tehtävistö (1-2)
Käyttää kielen ilmaisumahdollisuuksia tavalla, joka muistuttaa äidinkielen hallintaa. Paikoitellen vähäisiä virheitä/puutteita virheettömyydessä, tarkkuudessa, sujuvuudessa, kielimuodon sopivuudessa, esityksen jäsennyksessä, jotka eivät haittaa ymmärtämistä. Vain harvoin epävarmuuttaa viestin sisällön välittämisessä tai ymmärtämisessä.	8	
Käyttää kieltä tehokkaasti ja itsevarmasti useimmissa tilanteissa. Muutamia puutteita/virheitä kielen virheettömyydessä, sujuvuudessa ja sisällön jäsennyksessä, mutta viestintä on tehokasta ja johdonmukaista. Vain varsin vähäistä epävarmuutta viestin sisällön välittämisessä ja ymmärtämisessä.	7	
Käyttää kieltä itsevarmasti kaikissa muissa paitsi kaikkein vaativimmissa tilanteissa. Havaittavia virheitä/puutteita tarkkuudessa, sujuvuudessa ja sisällön jäsennyksessä, mutta viestintä ja ymmärtäminen on tehokasta useimmissa tilanteissa ja vaikeuksien ilmetessä puutteet helposti korjattavissa.	6	
Käyttää kieltä itsenäisesti ja tehokkaasti kaikissa tutuissa tilanteissa. Melko usein esiintyviä virheitä/puutteita tarkkuudessa, sujuvuudessa, kielimuodon sopivuudessa ja esityksen jäsennyksessä, mutta onnistuu tavallisesti välittämään ja ymmärtämään yleisluonteisen viestin.	5	
Käyttää kielen perusilmaisuja, mikä riittää tavallisiin ja "ei-stressaaviin" tilanteisiin. Useita virheitä/puutteita tarkkuudessa, sujuvuudessa, kielen sopivuudessa ja esityksen jäsennyksessä, mikä rajoittaa kykyä pitkäjänteiseen viestintään ja ymmärtämiseen. On useasti ponnisteltava, jotta viestintäaikaomus saadaan toteutettua.	4	
Käyttää vain rajoitetusti kielen ilmaisukeinoja, mikä riittää yksinkertaisiin käytännön tarpeisiin. Vaativimmissa tilanteissa on usein virheitä/puutteita tarkkuudessa, sujuvuudessa, kielimuodon sopivuudessa ja esityksen jäsennyksessä, joten tavallinen viestintä ja ymmärtäminen kangertelee usein.	3	
Käyttää vain suppeasti kielen ilmaisukeinoja, mikä riittää perustarpeisiin ja tilanteisiin. Ei hallitse kieltä siinä määrin, että selviytyisi tavallisista jokapäiväisen elämän tilanteista. Perusviestintä on mahdollista, jos saa paljon tukea. Tuottaa lyhyitä, usein virheellisiä ja väärä ilmaisuja sisältäviä viestejä, joissa jatkuvia sujuvuusongelmia.	2	
Käyttää muutamia sanoja tai fraaseja, kuten tervehdyksiä ja tunnistaa joitakin kylttejä, opasteita jne. Alkeellisimmalla tasolla pystyy vain tunnistamaan, mistä kielestä on kyse.	1	